

démia alapításáig egy szakaszban, és egy öt alszakaszból álló második részben nagy és kisebb költőinlet, szépirodalmunkat, színpadunkat és szónokainkat 1830-tól napjainkig.

A „második könyv“-ben eseteli azután röviden két szakaszban „a tudományos élet“-et ismét az Akadémia alapításától napjainkig és megismerteti olvasóival az Akadémia és más a fővárosban székelő tudományos társulataink működését; de röviden végez azzal a sok vidéki társulattal, melyek oly hathatósan segítik előre ugyanazt az ügyet, mint a főváros hasonló egyesületei.

A „harmadik könyv“-ben végre leírja „az iskolai élet“-et ugyanabban az időközben, mint az első könyv, t. i. Mária Teréziától napjainkig, még pedig ezúttal a vidéki felsőbb tanintézetek, mint pl. a kolozsvári egyetem, figyelemre méltatásával.

A földolgozott anyag nagy tömege miatt és a tárgy természeténél fogva persze a munka nem ment minden hibától és hiánytól, de szerzőnek legfurcsább botlása talán az, hogy magyar származása daczára nem tudja azt, hogy „fogas“ egy a Balatonban élő jól ismert halfaj neve, nem pedig egy baltával ellátott sétatálczáé, — mint szerző állítja — mert ennek „fokos“ a neve.

Különbön nagy hálával tartozunk a szerzőnek mi, honfitársai, mert tisztább képet ad a francziáknak irodalmunkról és műveltségünkéről, mint a milyenhez eddig honfitársaik tollából szoktatva voltak.

Kr. L.

Burns költeményei fordításban.

Robert Burns in other tongues by William Jacks. Glasgow 1896. 8-rét XX és 560 ll.

Jacks e kötetben Burns, a skót költő költeményeinek fordításából ad egy válogatott gyűjteményt valami 18 különböző nyelvre, vagy tájshólásaikra lefordítva, köztük mintegy 15 költemény magyar fordításait is (a 290—326 ll.) Lévay Józsefnek tollából, még pedig azon gyűjteményből, melyet a Kisfaludy-társaság adott ki 1892 ben. A kiadó minden költemény fordított szövege elé rövid bírálatot csatol, kiemelve az illető fordítás jó oldalait és kimutatva esetleges hiányait, vagy botlásait. Egészben véve a kiadó nagy dícsérettel szól Lévay fordításairól és botlásai majdnem kivétel nélkül olyanok, melyek a skót Felföldön használatban levő tájshólás tökéletlen ismeretéből erednek. Így pl. Kóbor Tamás-ban Jankából, a leányból Jankót, fiút csinált a fordító s a hős nadrágjából (breeks = breeches) mellényt. A két eb című költeményben pedig nem érti meg s azért hibásan fordítja le a „ferlie“ szót. Egyes helyeken pedig félreérti a költőt, mint pl. a Szombat este a kunyhóban és a Bruce szózata című költeményekben; vagy pedig nagyon is bőven él a

költői szabadsággal. Ez utóbbi körülménynek kell pl. azt is tulajdonítanunk, hogy egy költeményben „Ailsa Craig“-et, mely egy a tengerből kiemelkedő kőszikla neve Irland és Skócia közt, „rög“-nek transformálja a fordító. A kiadó véleménye szerint a Csak azért is című költemény a leggyöngébb fordítás a magyar gyűjteményben.

Itt-ott azonban maga a kritikus is eltéved bírálatában; így pl. midőn hibásnak állítja a „plaidie“ szó fordítását „nagy kendő“-re! mert szerinte „nagy kendő“ a magyarban annyi, mint az angol „cloak“, azaz „szűr, köpönyeg, bunda.“

A kötetet számos arckép díszíti, legelől a Burnsé, leghátúl Jacksé, közbe pedig az egyes fordítókéi, köztük a magyar szöveg mellékletéül egy úri emberé, „Joseph Lévay“ aláírással.

Kr. L.

Vajda János költeményei.

Ilyen cízzel hagyta el a sajtót néhány nónappal ezelőtt egy vaskos kötet. Nem sok költemény van benne, a mi egészen új; úgy, hogy inkább válogatott kiadás ez, a már ismertekből. De vannak újak is. Új dalok a régi fájdalomról. Csodálatos világ tárul fel előttünk, ha Vajda költeményeit olvassuk.

Úgy tetszik, mintha mesés, földöntúli világban egy szüntelenül bolygó emberi árnyék suhanna el mellettünk izzó agygyal, égő sejtelmekkel, kínos fájdalommal eltelve s az emberektől szaladva, elindúlna egy végnélküli útra, hogy feltörjön a magasságba s a csillagok táborán át a pályátlan üstökös után iramodjék örök titkok megfektéséért aztán eredménytelenül, lecsüggesztett fejjel térjen vissza a földre s bolyongjon ismét „elátkozott lélekként, hittelen.“ Lantján legtöbbször a fájdalom húrjai pendülnek meg.

A kötet 2 részre oszlik: „Kisebb költemények“ és „Elbeszélő költemények“-re. Amazok sorozatát hazafias költészetének egyik remeke, a „Virrasztók“ nyitja meg. Egy már-már sorsába beletörődött, de azért a végletekig elkeseredett, féltékeny hazafi szív rendetlen dobogása, a biztos halál és az élet reménye közti kínos vergődés művészi megnyilatkozása ez a költemény. Kevéssel áll alább jelességben a „Luzitán dal“, ez az erőteljes allegoria, melyben hazája sorsát példázza a költő s a szabadságszeretet nemes rajongásával magasztalja a függetlenséget, ostromozza a szolgálteket. Erős az ő hite, mély a hazafisága. A „Virrasztók“ tüzes, ifjú dalnoka s a „De profundis“ öreg énekese lélekben nem sokat különbözik. Most, öreg korában felveti a „lenni vagy nem lenni“ nagy kérdését; aggódik, fél, sir, hogy a magyarnak vége van, de aztán egyszerre feleslilan a szeme s úgy gondolja, hogy az oroszlan csak alszik, de nem beteg s látja közelegni a jós ige beteljesülését, hogy Magyarország „nem volt, de lesz.“ S nemes megnyugvással, reménykedve buzdítja nemzetét:

»Dologra is, ha ember kell a gáton,
Te légy az első az egész világon!«

Itt, hazafias lírájában derültebb a látóhatár, mint szerelmi és bölcselő költészetében s a szép eszméken kívül magával ragad erőteljes, szép nyelvezetével, ódai szárnyalású, sokszor fenséges stílusával, melyen büntetni és ostromozni, inteni és tanítani tud.

Szerelmi lírájában egy örökké búsongó lélek áll előttünk, a ki mindig szeret, kimondhatatlanul szeret és vágyát sohasem érheti el. Folytonosan eped és sajgó sebére nem talál balzsamot, fájdalomát még az idő sem enyhíti. A „Sirámok“, Szerelem átka“ és a „Gina emléké“-ből csak a válogatott költemények vannak felvéve e kötetben. Ezekben oly tiszta szeretettel dalol szép eszményképéről s oly meghatóan siratja szerencsétlen szerelmét, hogy e költeménysorozatát — habár nagyrészt műdalok is ezek — a magyar szerelmi líra gyöngyei közé kell számítanunk. S e „lírai drámákat“ — a mint Endrődi nevezi Vajda szellemi költeményeit — bezárja a „Husz év múlva“ (Gina emlékkönyvébe.) A költő lelkét már többé nem bántja szenvedély, de néha csöndes éjszakán, elálmodozva egyedül, kedvesének „hattyúi képe“ még fölmerül előtte s mély bánattal sóhajt fel:

»És ekkor még szívem kigyúl,
Mint hosszú, téli éjjelen
Montblanc örök hava, ha túl
A fölkelő nap megjelen . . .«

Bölcselő költésze egyik jelentékeny részét teszi ki lírájának. Éppen ez az eleme; itt van otthon, a bölcselkedés rendkívül véges és mégis soha véget nem érő mezején. A nagy problémákon eltörődni, a felderíthetetlen titkokat fürkészni: ez az ő kedvtelése. Csodálatos egy lélek! Mintha a „Virrasztók“ és „Gina emléke“ írója, a mindenütt és mindenben csalódott szerencsétlen poéta összetört szívének minden bűbánátát a bölcselkedésbe, az ember és világ örökös korholásába akarná fojtani! A „Végtelenség“-ben az elmúlásról, örökkévalóságról elmélkedik. Kétségbe ejti a gondolat, ha az örök élet jut eszébe, de ha a sír sötét fenekére gondol, a honnan nincs többé szabadulás, megborzad és elirtózik. S daczára, hogy a Végtelenségben fél az örök élettől, a „Megnyugvás“ban diadalmasan jelenti ki, hogy a költő a jövő, a költő élete örök. S különös, hogy a Végtelenség írója, a ki csak úgy gúnyosan szól a hitről, a Megnyugvásban lelke egész melegével Istenben bíz, mert a ki „Rózsabimbót, szép lányt alkot: nem lehet rossz, igaztalan.“ A „Balaton partján“ ez. kis költeményében a múlandóságot dicsőíti s a „Jelenetek“-ben jól esik, hogy a keresztfáról suttogó szél azt tanítja: „kinyílik a róza, kihajt a levél.“ Bölcselő költészetében még nem egy helyen jön ellenmondásba magával.

Mint valami rossz szelleme, mindig kíséri a sötét ború. Ha az állatkertbe megy s megáll az oroszlán ketrecze előtt, rögtön feltámad bölcselő természete s lázasan beszéli el, hogy lelkének szűk ez a világ („Állatkertben“) Ha a mezőre megy ki, tündöklik a lét hiába-valóságán („Városligetben“) Ha haza megy s meglátja a kis kertet, vögtön elborúl s kesereg, hogy miért született, miért ment ki a világ zajába („A váali erdőben“, „A bikoli fák alatt.“) Ha el is merül egy percze a közélet mindennapi zajába, ismét öntudatra kél s egyszerre felkaczag rémesen, hogy fölírzza beteg lelkét szendergéséből s tépelődésében túlkialtsa maga magát, a nagyvilágot. Az ő bölcselete soha sem talál egy támpontot, a melyen megpihenjen. Nem tudja kiegyeztetni, összhangba hozni a hitet a tudással. De zord fensége megragadja lelkünket, világfájdalmának mélysége megdöbbsent s egyéniségének ereje, őszintesége rokonszenvenvel tölt el.

Vajda költeményeiben kevés van olyan, a melyben lelke megifjodik, visszaszáll a múltba, s apróságokról cseveg. Neki kevés ideje jut arra, hogy az élet kedves epizódjainál megállót keresve, körülnézzen s egyszerű, szívhez szóló, ezüst csengésű dalra fakadjon. Ő zúgni szeret haragosan, mint a »Mit kongnak bognak« nagy harangja. De azért néha-néha meg-megáll, s ilyenkor kész egy barátságos szóra, elgondolkozik a multakon, eszébe jut az apja is, otthona is, gyermek kora is. Ebből a csenedesebb, derűsebb hangulatból való »A tyámmal« cz. kis költeménye, melyben az atya és fiú együtt iddogál a honért. Az »Otthon« ban megható kedvességgel emlékszik vissza a gyermekkor apró csinjaira s ártatlan örömeire. Egyik legszebb költeménye e nyugodtabb nemből úgy alakilag, mint tartalmilag a »Tavaszfelé.«

A világtörténelem vagy nemzete nagy alakjai néha megragadják figyelmét s tiszteletteljesen, igazi kegyelettel énekel róluk, mint az emberi nagyság, a művészet, a lángész mintaképeiről (Washington, Liszt Ferenczhez, Petőfi olvasásakor).

Genre-képeket is rajzolgat s néhány igen sikerült darabja van ebben a nemből. Ilyen a »Czimbalmos«, melyben eleven színekkel festi az útszéli csárdát s a vén cigányt, a ki nem tud megélni a »nótája után.« Egy hang a múlt és jelen vegyülékéből. Az »Idyll«-ben egész hamisan csintalankodik, mikor otthon a két czicza játékában elmerülve, jókedvre hangolódik s kedvesének oda kiált:

»Jer kis bolondom, jer hamar, te kis
Cziczus, pofozzuk egymást el mi is!«

Van egy pár sikerült epigrammája is, s néhány ügyes fordítása (A vén mosonó, Az apagyilkos, A szomorú szerzetes.)

Elbeszélő költeményeinek sorozata a »Szomorú körút«-sal nyílik meg. Mese, történet annyira nincs e költeményében, hogy bátran a kisebb költemények közé lehetett volna sorozni. Egy szép kép az életből, melyen valami fájdalmas színezet ömlik el, de nemes eszméjével, magasztos tárgyával s általános emberi, természetes

vonásával mégis nyugodt derűt áraszt szét. Körútra indul a hatalmas fejedelem, a kit bánt

..... a világ szeme,
Mely mindenünnen rá tapad,
A bámulat, a hír szele,
A merre útján elhalad.»

Mindenütt fénynyel, pompával fogadják, pedig ő irtózik attól. Utjában látva az egyszerű, kevés igényű nép boldogságát, a kis erdőszlak nyugodt, családi otthonát, s a kukoricza esősz igazi megelégedettségét: magába mélyed s fáj szívének, hogy ő ettől az ártatlan, boldog élettől örökre el van zárva. S várja halálát, mert akkor

»Ha az idő, enyészet, a halál
Diadalútján minden elvegyül:
Hamvában is majd akkor egyesül
A kukoricza esősz és a — király« . . .

„Ábel és Aranká“-nak — második elbeszélésének — tárgyát a becsületes embernek, a hű szerelmesnek erős próbája képezi. Mese 3 részben. A szép hercegleány játszi fondorkodásai, kristálytisza lelke, nemes gondolkodása, szíve titkos öröme: hogy egy igazi férjet kap, kedvesen van megrajzolva. Meseszövése is érdekes, a vége csattan; egyedül a hamis kártya vetése nem népies motívum.

Utolsó két elbeszélése: „Alfréd regénye“ és a „Találkozások“, mint elbeszélő irodalmi egész, nem sokat ér. De lírai szépségekben mindkettő gazdag. A „Találkozások“-ban drámai elem is van (Örvényi lelkiismereti furdalása, kétsége és saját akaratán kívül gyilkossá léte), a mi meghatóvá teszi a történetet, de az egész kissé túlrealisztikus, nem elég összhangzatos. Az érzéki szenvedélyt, a velőnek és idegrendszernek túlságos mozgékonyt látjuk Vajda ezen két utóbbi elbeszélésének hőseiben. A költő phantasiájának az érzékiség irányában való rendkívüli működése teremtette ezen alakokat.

Általában Vajda sokkal gyengébb elbeszélő, mint lírikus. De határozott költői egyéniség s daczára, hogy a rythmus és forma ellen sokszor vét, méltán megérdemli, hogy költeményeit olvassuk s velük foglalkozzunk.

Ravasz Árpád.

Különfélék.

Megjegyzések Veress Ignác bírálataira.

Veress Ignácznak a Tüzetes Magyar Nyelvtanról az Erdélyi Múzeum f. évi márcziusi füzetében közölt bírálataira csak egy-két rövid megjegyzést akarok tenni. Nagyon meglepett Veresnek az az eljárása, hogy az egész nyelvtanért Simonyit teszi felelőssé (mint bírálata elején